

ВІДГУК

опонента, кандидата юридичних наук, доцента

Омельчук Любові Василівни на дисертацію

Замули Богдана Анатолійовича «Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 – Право

Ступінь актуальності обраної теми. Звернення до змісту дисертації та опублікованих наукових праць Замули Богдана Анатолійовича дає підстави зробити висновок про актуальність обраної ним теми, достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, що виносяться на захист, їх практичну значущість, а також про глибоку розробку питань, пов'язаних із розслідуванням вбивств, вчинених іноземцями на території України.

Так, актуальність обраної дисертантом теми дисертаційного дослідження зумовлена тим, що обов'язком держави є забезпечити громадянина України належним правовим захистом. Водночас, вчинення різноманітних протиправних діянь завдає шкоди правам людини, інтересам держави та суспільства в цілому. У такій ситуації найбільшу небезпеку охоронюваним суспільним цінностям та громадському порядку становить скоєння кримінальних правопорушень. Особливої актуальності набирає це, у випадках вчинення кримінальних правопорушень іноземцями або відносно них. Вчинення іноземцями вбивств на території України викликає особливий суспільний резонанс, негативно впливає на імідж України на міжнародному рівні, перешкоджає євроінтеграційному напрямку розвитку нашої держави.

Актуальність дослідження підтверджується і статистичним даними, наведеними автором у дисертації. Так, за даними Офісу Генерального прокурора, в Україні у 2016-році органи досудового розслідування розпочали 1691 кримінальне провадження, вчинене іноземцями, у 2017-му – 2543, 2018-му – 2302, 2019-му – 2452, станом на листопад 2020 року – 1324, а загалом – 9112 кримінальних правопорушень. Водночас, із вказаного масиву кримінальних

правопорушень у 2016-му році зареєстровано 20 вбивств, вчинених іноземцями, 2017-му – 33, 2018 – 26, 2019-му – 18, станом на листопад 2020 року – 12, а загалом – 109 вбивств, вчинених іноземцями на території України. Однак, поряд з тим, що дані злочини є тяжкими й резонансними, їх розслідування перебуває на особливому контролі у керівництва правоохоронних органів, слідчі наголошують на відсутності науково-методичної літератури з даної проблематики, що перешкоджає ефективному досягненню завдань кримінального провадження.

Отже, очевидно, що в умовах сьогодення неабиякий науковий інтерес та практичну цінність має потреба у всебічному дослідженні розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України. Цього неможливо досягти без комплексної та системної розробки методики розслідування цього виду злочину, що було успішно досягнуто в межах підготовленої Б.А. Замулою дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Дисертаційна робота характеризується комплексним і системним підходом до предмета дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації повною мірою відповідає меті та завданням дослідження, дозволяє послідовно та логічно розглянути всі проблемні питання, що були визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується також критичним аналізом наявних літературних джерел юридичного, філософського та методологічного спрямувань.

Варто наголосити на обґрунтованості сформульованих дисертантом висновків, які базуються на виваженому використанні сукупності методів і підходах наукового пізнання, зокрема: діалектико-матеріалістичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ, загальнонаукові та спеціальні методи. Так: історико-правовий – під час дослідження стану наукових досліджень проблем розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України (підрозділ 1.1); формально-логічний – при з'ясуванні структурних елементів криміналістичної характеристики вбивств, вчинених іноземцями на території

України (підрозділ 3.1); порівняльно-правовий – під час аналізу думок науковців щодо досліджуваної проблематики, наукових категорій, визначень та підходів (підрозділи 1.1, 1.3, розділ 2); догматичний – для тлумачення юридичних категорій, поглиблення й уточнення понятійного апарату (розділ 1, 2); функціональний – з метою виділення типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України (підрозділ 2.2); типологічний – під час дослідження особи злочинця-іноземця та особи потерпілого (підрозділ 1.3); методи аналізу і синтезу – при розробці структури криміналістичної характеристики вбивств, вчинених іноземцями та території України (підрозділ 3.1); статистичний – під час аналізу та узагальнення емпіричної бази (вивчених кримінальних проваджень, результатів анкетування) (розділи 1–3); соціологічні – для підтвердження наукових висновків результатами анкетування працівників правоохоронних органів (розділи 1–3).

Отже, досліджувані у дисертації питання розкриті на високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних, монографічних, дисертаційних робіт з окресленої проблематики (у тому числі іноземними мовами, зокрема англійською), текстів нормативно-правових документів, що свідчить про серйозний та глибокий аналіз розроблених у дисертації питань.

Загалом у дисертації Б.А. Замули здійснено теоретико-правове дослідження вбивств, вчинених іноземцями на території України, при цьому розглянуто сутність проблемних питань, які виникають під час розслідування такого виду злочинів, запропоновано шляхи вирішення тих проблем і представлено цілісне бачення методики розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України.

Аналіз наукових думок авторів у дисертанта вдало поєднується з логікою його висновків, зверненням до положень відповідних документів та їх критичною й неупередженою оцінкою, використанням практичних результатів власного дисертаційного дослідження. На підставі цього можна констатувати, що вірогідність отриманих дисертантом результатів і обґрунтованість

сформульованих у роботі пропозицій спирається на потужний та вірно обраний методологічний інструментарій, теоретичну й емпіричну бази дослідження, що є свідченням репрезентативного науково-прикладного рівня роботи.

Наукова новизна отриманих дисертантом результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням методики розслідування вбивств, вчинених іноземцями, у якому сформовано низку наукових положень і рекомендацій. За результатами проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку нових наукових положень, висновків і пропозицій. Вона також визначається сучасною постановкою проблемних питань, аналізом ключових чинників ефективності розслідування вбивств, вчинених іноземцями в контексті євроінтеграційних процесів в Україні.

У результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної ним мети та необхідною мірою реалізував поставлені завдання, при цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументовані та оригінальні, відповідають сучасним підходам до їх змісту та смислового наповнення, можуть бути успішно застосовані на практиці.

У своєму дослідженні Б.А. Замула належним чином обґрунтовує, які положення, що виносяться ним на захист, є цілком новими, а які становлять удосконалення та подальший розвиток досягнень попередніх дослідників окреслених питань.

На наш погляд, найбільший науковий інтерес становлять ті положення новизни праці дисертанта, в яких, за результатами проведеного дослідження сформовано основи методики розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України, як систему рекомендацій, спрямованих на ефективне розслідування злочину. Серед структурних елементів методики розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України, виокремлено: криміналістичну характеристику (враховуючи особливості особи злочинця, мотиву та мети вбивства); обставини, що підлягають встановленню; алгоритм дій слідчого на початковому та наступному етапах розслідування; організаційно-

тактичні засади взаємодії слідчого із вітчизняними та іноземними правоохоронними органами, використання допомоги міжнародних організацій. Логічним кроком з боку дисертанта є запропонування криміналістичних рекомендацій щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, допиту, одночасного допиту двох або більше вже допитаних осіб, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту) із врахуванням особливого кримінального процесуального статусу іноземця і наявності у нього додаткових процесуальних гарантій, а також із особистості іноземця (наявність дипломатичного імунітету, не володіння мовою кримінального провадження, відсутність психологічного контакту, короткостроковість перебування іноземця на території України, необхідність співпраці з правоохоронними органами України).

У роботі окрема увага приділена проблемним питанням під час доказування у кримінальних провадженнях за фактами вбивств, вчинених іноземцями. Основними є: особа злочинця, винність у вчиненні вбивства, форма вини, мотив і мета вчинення – враховуючи статус іноземця; встановлення події вбивства (саме відбулося – насильницьке заподіяння смерті чи настання смерті з інших причин); яким способом, за допомогою яких засобів чи знарядь учинено вбивство; час настання смерті та місце вчинення вбивства.

Щодо використання спеціальних знань, то автором доведено, що основними формами використання спеціальних знань під час досудового розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України є залучення спеціаліста (педагога, психолога, судово-медичного експерта, інспектора-криміналіста) для надання допомоги під час пошуку, виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину, а також перевірки й оцінки доказів в ході розслідування. До видів експертиз, які найчастіше призначають під час розслідування аналізованого злочину, автор відносить: судово-медична; комплексна психолого-психіатрична експертиза; судова імунологічна; судова медико-криміналістична; судова цитологічна; судово-дактилоскопічна; судово-трасологічна; судова експертиза

холодної зброї; судово-балістична. Використання можливостей таких експертиз сприятимуть успішному доведенню вини підозрюваних іноземців.

Заслужують на схвалення й окремі підходи автора з приводу класифікації типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування: перша ситуація – кримінальне провадження розпочато у зв'язку з повідомленням про умисне вбивство, особу злочинця затримано безпосередньо після вчинення злочину, особу потерпілого встановлено, обставини події очевидні та підтверджуються зібраними доказами; друга слідча ситуація – кримінальне провадження розпочато у зв'язку з повідомленням про умисне вбивство, особу злочинця встановлено, але не затримано, особу потерпілого встановлено; третя слідча ситуація – кримінальне провадження розпочато у зв'язку з отриманням інформації про виявлення трупа з явними ознаками насильницької смерті, особу злочинця не встановлено, але свідки бачили його, особу потерпілого (жертви злочину) встановлено; четверта ситуація – кримінальне провадження розпочато за фактом виявлення трупа невстановленої особи з явними ознаками насильницької смерті, злочинця не встановлено, свідки події відсутні.

Таким чином, з урахуванням викладеного, можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблемних питань, так і у запропонованому форматі їх розв'язання.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. При здійсненні оцінки найважливіших здобутків дисертаційного дослідження, необхідно наголосити, що ця наукова розробка за характером і змістом розкритих питань є новітнім комплексним і системним дослідженням розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України.

Ретельне ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачем на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни. Дисертаційному дослідженню притаманні обґрунтовані, логічні та достовірні наукові висновки, які гармонійно вписуються в єдину концепцію методики розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України.

Немає сумнівів, що у роботі елементи наукової новизни сформульовані коректно, послідовно, виважено, а їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам. Насамперед на підтримку заслуговує авторський підхід до питань про об'єкт і предмет дослідження, його мету й завдання, що в кінцевому рахунку дозволило представити наукову ідею в своїй цілісній, завершеній та обґрунтованій формі, відійти від формалізму, забезпечити підхід, який дозволяє вважати дисертацію справжнім внеском в криміналістичну та кримінальну процесуальну науки.

З урахуванням викладеного, висновки та рекомендації, що сформульовані в дисертації, мають високий ступінь достовірності й обґрунтованості, що підтверджується обсягом і надійністю використаних автором наукових праць, застосуванням загалом правильної методології дослідження, здійсненням наукових дискусій, власних емпіричних досліджень (про них докладно говорять додатки до роботи), відповідним науково-прикладним рівнем роботи, репрезентативною джерельною базою.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення одержаних дисертантом результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджені та використовуються в:

– *практичній діяльності* – Головного слідчого управління Національної поліції України під час підготовки нормативних документів та методичних рекомендацій щодо удосконалення методики розслідування злочинів, вчинених іноземцями, а також під час проведення занять у системі службової підготовки (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 вересня 2020 року);

– *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Криміналістика» та «Методика розслідування кримінальних правопорушень», а також у системі підвищення кваліфікації

працівників Національної поліції України та Міністерства внутрішніх справ України згідно із затвердженими МВС України навчальними програмами (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 07 липня 2020 року).

Отже, дисертаційна робота може виступати теоретичним і прикладним підґрунтям для проведення подальших науково-прикладних досліджень, а висновки та рекомендації, що сформовані автором, також можуть бути враховані і при вдосконаленні чинного законодавства України у різних сферах.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких три статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна у зарубіжному юридичному виданні (Республіка Польща), шість у збірниках тез наукових доповідей.

Зокрема, основні положення та висновки дисертації оприлюднено на міжнародних міжвідомчих та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології (м. Київ, 22 листоп. 2018 р.); «Актуальні питання криміналістики (м. Київ, 20 груд. 2018 р.); «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (м. Харків, 14-15 лют. 2020 р.); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (м. Київ, м. Маріуполь, 27 лют. 2019 р.); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (м. Київ, м. Маріуполь, 27 лют. 2020 р.); «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 19 лист. 2020 р.).

Отже, уявляється, що зазначені результати наукової роботи є достатніми та репрезентативними. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Аналіз назв та сутності тези доповідей на науково-практичних конференціях, рівно як і назв самих цих конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного

дослідження, необхідним чином вказують на те, що дисертація має належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер. Звернення до тексту дисертації дає підстави стверджувати, що за своєю структурою та змістом робота відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті дисертації на достатньому рівні відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого наукового дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Маємо констатувати, що дисертаційна робота є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею, що містить науково-обґрунтовані висновки та рекомендації, які виставлені автором для публічного захисту. Ідеї, думки, позиції, результати дослідження і тексти праць інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Дисертант відповідально дотримав норми законодавства про авторське право і суміжні права та надав достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень та джерела інформації.

Отже, у дисертаційному дослідженні Замули Богдана Анатолійовича «Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України» відсутні порушення академічної доброчесності. Саме оформлення дисертації відповідає вимогам, які висуваються до вказаного роду робіт. Структурно дослідження побудовано логічно, а розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою. При розподілі розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила послідовності, пропорційності, взаємовиключення та неперервності.

Мета і завдання, про які йдеться у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі зроблені висновки та сформульовані рекомендації підпорядковані єдиній генеральній лінії роботи – репрезентації цілісної картини методики розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертаційної роботи щодо її змісту та оформлення. Як і при дослідженні будь-яких достатньо складних теоретико-прикладних питань, у зазначеній дисертації містяться окремі

спірні, неузгоджені або не зовсім обґрунтовані положення, які можуть стати підґрунтям для наукової дискусії й отримають свою подальшу досконалу розробку.

По-перше, автор зазначає, що ним удосконалено криміналістичну характеристику розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України і визначено основні її елементи, до яких слід відносити: спосіб вчинення, у поєднанні зі способами готування і приховування вчинення вбивства; обстановку вчинення вбивства; знаряддя і засоби; мотиви й мета вчинення вбивства; слідова картина; особа потерпілого; особа злочинця (іноземець), досліджено кореляційні зв'язки між ними. Проте оскільки означені елементи криміналістичної характеристики злочину є типовими, то є очевидним, що вони є й загальновідомими і не зрозуміло у чому ж полягає удосконалення.

По-друге, у підрозділі 3.3., який має назву: «Тактика проведення слідчих (розшукових) дій на наступному етапі розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України» автор перелічує експертизи, які найчастіше призначають під час розслідування аналізованого злочину і відносить до них: судово-медичну; комплексну психолого-психіатричну експертизу; судову імунологічну; судову медико-криміналістичну; судову цитологічну; судово-дактилоскопічну; судово-трасологічну; судову експертизу холодної зброї; судово-балістичну. Водночас, на думку опонента, питанню використання спеціальних знань необхідно приділяти цілий (окремий) підрозділ, де розкривати не лише перелік основних експертиз, а й потрібно надати аналіз практики призначення експертиз при розслідуванні зазначеної категорії злочинів, виділення проблемних аспектів у їх призначенні та проведенні, а в подальшому і використання їх результатів у розслідуванні та доведенні вини іноземця.

По-третє, у висновках до дисертації присутні пропозиції щодо внесення змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України. Водночас, вказані пропозиції не знайшли свого відображення у практичному значенні отриманих результатів дисертації, а також не достатньо повно розкриті. Спостерігається дещо спрощений і редуційований підхід до окремих із цих

пропозицій. Так, автором зазначається, що з метою врегулювання питання конфіденційних зустрічей захисника із підозрюваним та одночасної реалізації прав підозрюваного, пропонуємо доповнити п. 3, ч. 3, ст. 42 КПК України словами наступного змісту:

3) на першу вимогу мати захисника і зустрічі із ним для надання правової допомоги до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі зустрічі без обмеження їх кількості й тривалості користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Видається, що вказана пропозиція потребує додаткового обґрунтування під час прилюдного захисту.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації в цілому не впливають на позитивний та цінний для правової науки характер дисертації Б.А. Замули, а стосуються лише дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих питань теми дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертаційна робота Замули Богдана Анатолійовича «Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам МОН України.

Таким чином, за своєю актуальністю, рівнем наукового вирішення досліджених питань, практичним значенням отриманих висновків та пропозицій, їх науковою обґрунтованістю і достовірністю наукове дослідження Замули Богдана Анатолійовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у

зкладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (у редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (зокрема, пунктам 10 та 11), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (у редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 979), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (у редакції Наказу Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759).

Відповідно, Замула Богдан Анатолійович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Опонент –

доцент кафедри кримінального процесу

та криміналістики Університету державної

фіскальної служби України,

кандидат юридичних наук, доцент

Любов ОМЕЛЬЧУК

Підпис <u>Любові Омельчук</u>	засвідчую:
<u>О. Ільова</u>	вчений секретар УДФС України
в 29	03 2021 р.